

ОСОБЛИВОСТІ ІДЕНТИЧНОСТІ ОКРЕМИХ МОВНИХ І НАЦІОНАЛЬНИХ ГРУП

Під час попередніх досліджень Центру Разумкова були виявлені взаємозалежність і взаємовплив між різними аспектами ідентичності – мовної, культурної, національної, громадянської¹. Зокрема, такі чинники, як українська національність, українська мова як рідна, належність до української культурної традиції помітно впливали на оцінки респондентами рівня патріотизму, сприйняття України як Батьківщини, бачення бажаного статусу мов та перспектив культурних традицій, розуміння нації, підтримку територіальної цілісності України та вибір її геополітичного вектора розвитку.

Проведене у 2015р. опитування дає можливість продовжити дослідження зв'язку між різними аспектами ідентичності громадян. Враховуючи ситуацію, в якій перебуває Україна, зокрема, російську агресію, анексію Криму та конфлікт на Донбасі, видається надзвичайно актуальною проблема особливостей ідентичності різних суспільних груп, зумовлених відмінностями їх мовної та національної ідентифікації.

Для цього серед респондентів були виокремлені три групи на основі відмінностей мовної ідентичності (україномовні, двомовні, російськомовні респонденти) і дві групи за національною самоідентифікацією (українці і росіяни). Порівняння між собою груп у кожній з категорій дає можливість оцінити як спільні риси, так і наявні відмінності.

I. ОСОБЛИВОСТІ ІДЕНТИЧНОСТІ ОКРЕМИХ МОВНИХ ГРУП

Серед респондентів було виокремлено три групи – залежно від мови, якою вони розмовляють вдома (українською та переважно українською – 50% респондентів; іноді українською, іноді російською – 25%; російською та переважно російською – 24%).

ГРОМАДЯНСЬКА ІДЕНТИЧНІСТЬ

У першу чергу з Україною себе ототожнюють майже половина (47%) україномовних громадян. Для російськомовних і двомовних респондентів на першому місці – асоціація себе зі своїм містом чи селом (43% та 42%, відповідно), а ототожнення себе з Україною – на другому (відповідно, 30% і 38%).

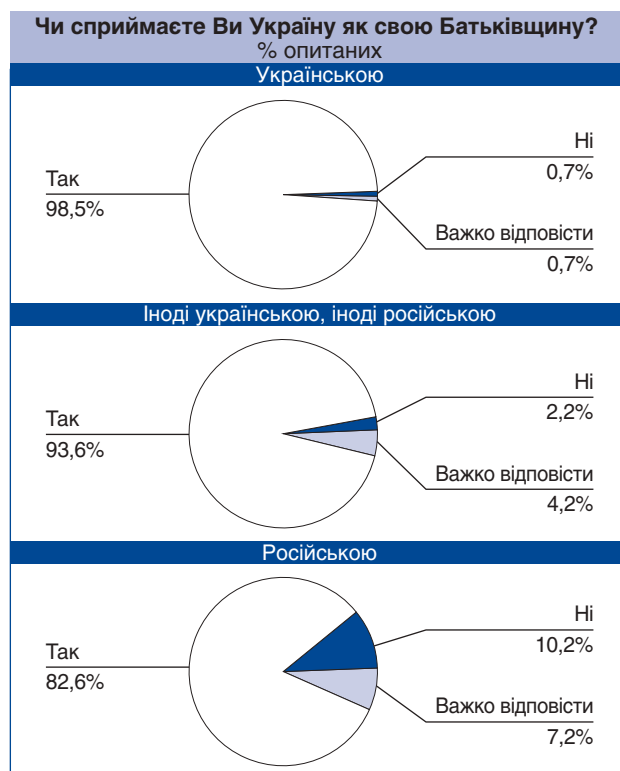
Із своїм регіоном себе ототожнюють 15% російськомовних, 11% двомовних та 10% україномовних громадян, з Радянським Союзом – 4% російськомовних, 3% двомовних і 1% україномовних.

У якості другого вибору в усіх мовних групах ієрархія ідентичностей є наступною: загальноукраїнська, локальна, регіональна.

Помітними є різні відчуття своєї належності до громадянства України у групах, що спілкуються українською, російською та обома мовами.

Так, своїм українським громадянством дуже або скоріше пишуться 81% україномовних, 64% двомовних та 47% російськомовних громадян. 39% російськомовних ним зовсім або скоріше не пишуться (серед двомовних таких 28%, серед україномовних – 13%).

У всіх групах більшість сприймають Україну як свою Батьківщину та обрали б її за наявності вибору. Однак, серед російськомовних 10% не сприймають Україну як свою Батьківщину, 24% не обрали б її за Батьківщину за наявності вибору, 23% вагалися з відповіддю щодо вибору.

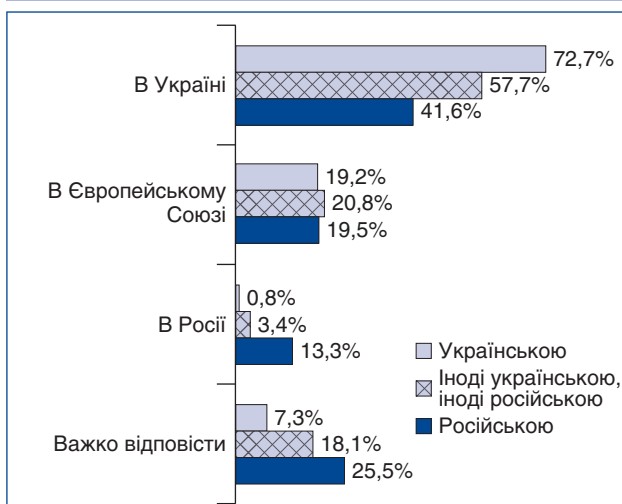

¹ Див. розділ "Особливості ідентичності російськомовних громадян України" Аналітичної доповіді Центру Разумкова "Формування спільної ідентичності громадян України: перспективи і виклики". – Національна безпека і оборона, 2007, №9, с.10-14.

Серед україномовних і двомовних громадян більшість обрали б для проживання Україну або Євросоюз, Росію – 1% і 3%, відповідно. Серед російськомовних більші частки також хотіли б жити в Україні та ЄС, однак 13% обрали б Росію.

Якщо Ви могли б обирати, де б Ви хотіли жити? % опитаних

Пишати свою країною є необхідним для понад половини (56%) україномовних респондентів, тоді як для половини (51%) російськомовних досить особистого благополуччя. Серед двомовних голоси розділилися порівну.

Вважають себе патріотами України 86% україномовних, 70% двомовних, 55% російськомовних респондентів. Відповідно, не вважають – 34% російськомовних, 17% двомовних, 8% україномовних.

Отже, в українському суспільстві питання мови та патріотизму пов'язані між собою.

У всіх групах респонденти погоджуються з тим, що для того, щоб вважатися патріотом, людина, в першу чергу, повинна виховувати любов до України в своїх дітях, піклуватися про добробут своєї родини, поважати свою державу, її символи, закони, владні інститути, знати її історію та культуру, працювати на благо своєї країни, бути готовими боротися за дотримання прав і свобод, захищати міжнародну репутацію своєї країни.

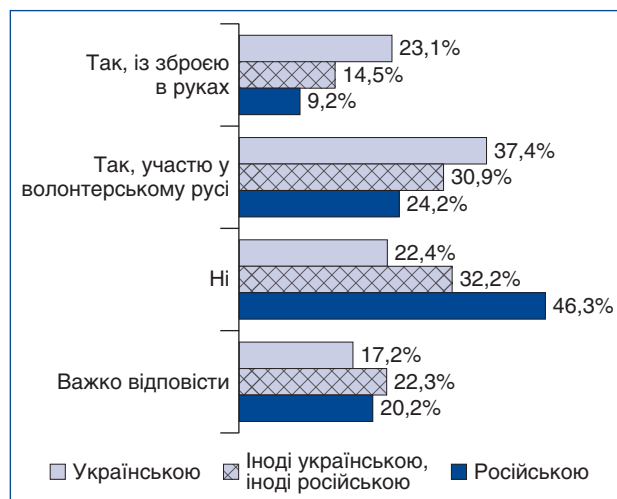
Готовність боронити країну від ворогів, захищати її територіальну цілісність як необхідні для патріота якості оцінюються вище серед україномовних громадян, найнижче серед російськомовних.

Для російськомовних респондентів володіння українською мовою, постійне її використання виглядають значно менш важливим, ніж для україномовних і двомовних.

Відмова від особистих благ на користь майбутнього України також виглядають менш важливими для російськомовних і двомовних громадян.

Дуже помітні відмінності спостерігаються в питанні готовності захищати свою країну. Зокрема, 46% російськомовних респондентів не готові виступити на захист країни в будь-який спосіб (із зброєю в руках чи участю у волонтерському русі), лише 9% з них готові взяти зброю в руки, ще 24% готові до волонтерської діяльності.

Чи готові Ви захищати свою країну? % опитаних

Серед україномовних готові до захисту України із зброєю в руках 23%, а до волонтерської діяльності – 37%. Серед двомовних, відповідно, 15% та 31%.

Посилення економічної незалежності ціною зниження рівня життя не надто популярне в усіх групах. До цього цілком або скоріше готові 40% україномовних, 32% двомовних і 20% російськомовних.

Більшість україномовних респондентів відчують гордість за Україну за досягнення в галузях науки та технологій (56%), спорті (80%), мистецтві та літературі (71%), за її Збройні Сили (65%), історію (75%), національний характер українців (77%).

Двомовні в цих питаннях демонструють меншу гордість – досягненнями в галузі науки та технологій пишуться 44%, спорті 71%, мистецтві та літературі 65%, Збройними Силами пишуться 56%, історією – 69%, національним характером українців – 65%.

Російськомовні значно менше пишуться Збройними Силами – 41%, досягненнями в галузях науки та технологій – 39%. Досягненнями в спорті пишуться 62%, в мистецтві та літературі – 57%, історією – 57%, національним характером українців – 54%.

Усі групи не схильні пишатися тим, як працює демократія, політичним впливом України у світі, досягненнями в економіці, системою соціального захисту України, чесним і справедливим ставленням до різних груп у суспільстві. При цьому найбільш критично ставляться до цих питань російськомовні респонденти.

Різниця у поглядах простежується також у питаннях ставлення до незалежності України, її державних символів.

Так, серед україномовних підтримали б державну незалежність на референдумі 81%, серед двомовних – 64%, серед російськомовних – 46%.

У всіх групах більшість пишуться або позитивно ставляться до державних символів та атрибутів України – Прапора, Герба, Гімну, національної грошової одиниці, української мови як державної. Проте, серед україномовних більші частки пишуться ними, а серед дво- і російськомовних – ставляться позитивно.

АСПЕКТИ ПОЛІТИЧНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

Більшість респондентів у кожній з груп відповіли, що політика їх цікавить певною мірою. Найбільше людей, яких політика не цікавить зовсім – серед російськомовних – 26%. Серед двомовних таких відповідей 22%, серед україномовних – 18%.

Україномовні громадяни дещо більшою мірою (56%), ніж інші (половина з двомовних та 42% серед російськомовних) вважають, що демократія є найбільш бажаним типом державного устрою для України. Серед російськомовних громадян 20% вважають, що за певних обставин авторитарний режим може бути кращим, проте це не набагато більша частка, ніж серед інших груп (по 17%).

Серед російськомовних найбільша частка (18%) тих, для кого це не має значення.

Усі респонденти оцінили наявний політичний режим як середній між диктатурою та демократією, проте україномовні вважають його дещо більш демократичним, ніж представники інших груп.

У всіх групах більше підтримують трактування рівності насамперед як рівності можливостей та рівності перед законом. Так само, в усіх групах близько половини респондентів вважають, що краще жити в суспільстві, де все регламентує держава й немає надмірної соціальної нерівності. За суспільство індивідуальної свободи та особисту відповідальність за власну долю виступають близько третини людей в кожній з груп.

Виразно відмінні позиції групи демонструють за лінією підтримки Майдану-Антимайдану. Так, більшість україномовних підтримали б Майдан (55%). В інших групах більші частки не підтримали б нікого з них.

СОЦІОКУЛЬТУРНА ІДЕНТИЧНІСТЬ

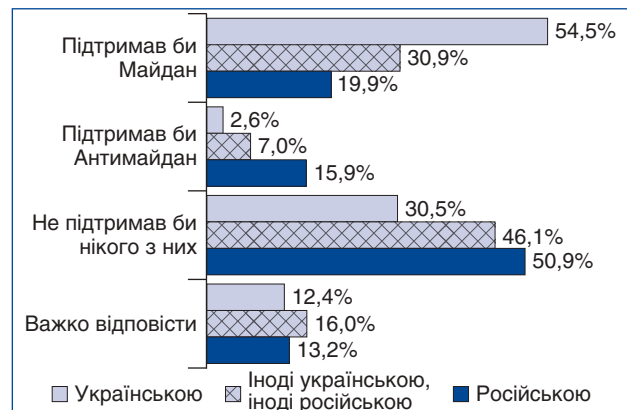
Мовна ідентичність

Українську мову вважають рідною 95% україномовних, 40% двомовних, 9% російськомовних респондентів.

Російська мова є рідною для 1% україномовних, 7% двомовних і 55% російськомовних респондентів. Обидві мови вважають рідними рівною мірою 4% україномовних громадян, 51% двомовних і 32% російськомовних.

За межами дому 89% україномовних респондентів спілкуються українською або переважно українською мовою, а 87% російськомовних – російською

Прошло близько двох років після закінчення подій, які називають Майданом. Якби ці події 2013-2014рр. відбувалися зараз, Ви підтримали б Майдан чи Антимайдан?
% опитаних

або переважно російською. Серед двомовних громадян 86% спілкуються іноді російською, іноді українською мовами.

У середовищі україномовних громадян спілкування українською мовою в колі друзів і колег є більш престижним (так вважають 77% україномовних), 57% російськомовних відзначають більшу престижність російської мови. Для 53% двомовних громадян, 33% російськомовних і 15% україномовних – мова спілкування не має суттєвого значення.

Також варто відзначити, що вільне володіння українською мовою засвідчили у своїх відповідях 59% двомовних респондентів і лише 29% російськомовних. 52% російськомовних декларують рівень володіння українською як достатній для побутового спілкування, 15% визнали погане розуміння української мови, а 2% не розуміють її зовсім.

Статус державної і офіційної мови тільки для української підтримують 76% україномовних громадян, 47% двомовних і 25% російськомовних.

У російськомовному середовищі 34% бажають надання російській мові офіційного статусу в деяких регіонах, а ще 33% – статусу державної мови разом з українською. Останню думку підтримують лише 4% україномовних громадян.

Серед україномовних громадян, порівняно з іншими групами, дещо вищим є рівень володіння іноземними мовами.

Яким чином повинні співіснувати українська та російська мови в Україні?
% опитаних

	Українською	Іноді українською, іноді російською	Російською
Українська повинна бути єдиною державною і офіційною мовою, російська може використовуватись на побутовому рівні як і мови інших національних меншин	75,8	46,5	24,9
Українська повинна бути державною мовою, російська може бути офіційною в деяких регіонах України	16,2	30,7	33,6
Обидві мови повинні бути державними мовами в Україні	4,1	15,8	32,7
Російська повинна бути державною мовою, українська може бути офіційною в деяких регіонах України	0,9	1,3	2,7
Російська повинна бути єдиною державною і офіційною мовою в Україні, українська може використовуватись на побутовому рівні	1,1	0,6	1,8
Важко відповісти	2,0	5,0	4,3

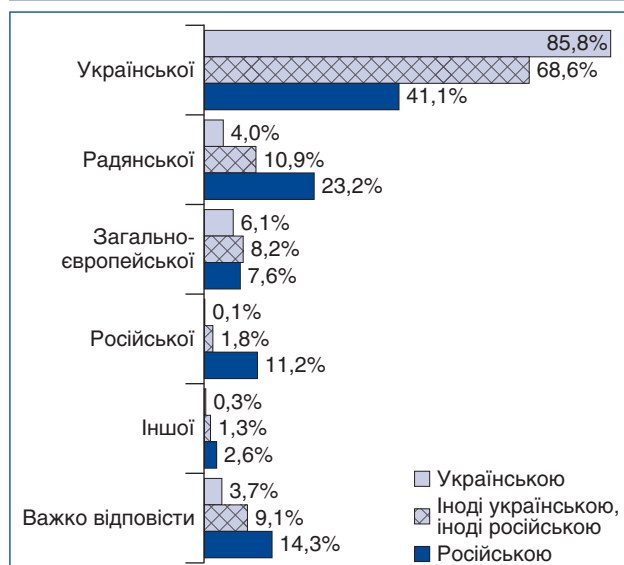
Культурна ідентичність

Серед україномовних респондентів до української культурної традиції себе відносять 86% громадян, до загальноєвропейської – 6%, до радянської – 4%.

Серед двомовних і російськомовних громадян також значні частки (69% і 41%, відповідно) відносять себе до української традиції, до радянської – 23% і 11%, до загальноєвропейської – по 8%.

Прикметно, що до російської культурної традиції відносять себе лише 11% російськомовних громадян і 2% – двомовних.

До якої культурної традиції Ви себе насамперед відносите? % опитаних

Більшість (52%) україномовних і відносна більшість (34%) двомовних вважають, що в перспективі 20-25 років в Україні переважатиме українська культурна традиція, а у пануванні загальноєвропейської традиції переконані, відповідно, 22% та 23%.

Серед російськомовних більше (29%) тих, хто вважає, що в різних регіонах переважатимуть різні традиції, аніж тих, хто був би переконаний у перевазі української (20%) чи загальноєвропейської (18%) культурних традицій. По 6% російськомовних вірять у перевагу в майбутньому російської та радянської культурних традицій.

Для 47% україномовних громадян, 62% двомовних, 57% російськомовних байдуже, з ким жити по сусідству. Найбільше людей у всіх групах не хотіли б жити поруч з циганами (28-35%). Для 21% україномовних було б небажано жити поруч з росіянами. Російськомовні до українців такого ставлення не демонструють.

Для україномовних найбільш бажаними сусідами є українці (34%) та поляки (22%). Для двомовних – українці (24%), поляки (15%) та росіяни (14%). Для російськомовних – росіяни та українці (по 25%) і поляки (14%).

Для україномовних найближчими між собою є жителі Західної та Центральної України, Галичини та Центральної України, жителі Центральної і Східної України, українці та росіяни в Україні. Україномовні громадяни вважають дистанцію між жителями України та жителями окупованих територій Криму та Донбасу більшою, ніж дво- та російськомовні респонденти.

Російськомовні та двомовні респонденти вважають українців і росіян ближчими між собою, ніж українців з різних регіонів країни.

Україномовні громадяни частіше відчують себе європейцями (34% відповідей “так” і “скоріше так”), аніж двомовні (27%) та російськомовні (21%).

Причини, що не дозволяють себе відчувати європейцями, є подібними в усіх групах. Проте для російськомовних дещо більше значення мають “неєвропейська свідомість”, мовні бар’єри.

Національна ідентичність

Українцями за національністю себе вважають 97% україномовних, 89% двомовних і 66% російськомовних громадян. Росіянами себе вважають 27% російськомовних громадян та 7% двомовних.

Українську націю як передусім громадянську сприймають по 55% україномовних і російськомовних та 58% двомовних респондентів.

22% україномовних, 13% двомовних та 11% російськомовних вважають, що нація складається з громадян, які спілкуються українською мовою, дотримуються національних традицій і виховують на них своїх дітей. Розуміння нації, що ґрунтуються на етнічній ознаці, поділяють приблизно однакові частки серед усіх груп – 19-20%.

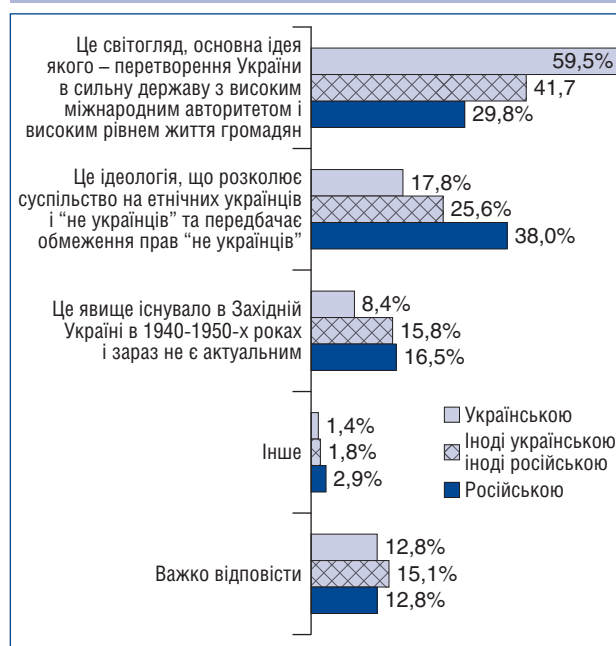
Стосовно визначення націоналізму погляди україномовних і російськомовних респондентів суттєво різняться.

Для більшості україномовних (60%) це – світогляд, основна ідея якого полягає в перетворенні України на сильну авторитетну державу. Це визначення підтримують також 42% двомовних і 30% російськомовних.

Для відносної більшості (38%) російськомовних український націоналізм – це ідеологія розколу суспільства. 17% російськомовних вважають український націоналізм історичним явищем, не актуальним сьогодні.

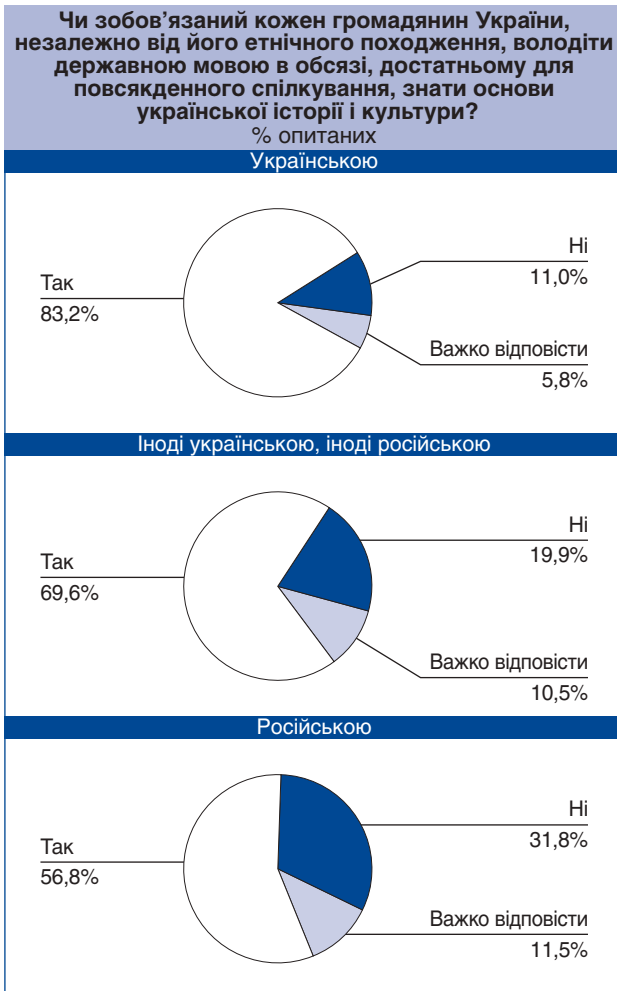
Серед двомовних громадян націоналізм вважають “розкольніцькою” ідеологією 26%.

Який зміст Ви вкладаєте в поняття “український націоналізм”? % опитаних

Володіння українською мовою та знання основ історії та культури вважають обов'язком 83% україномовних, 70% двомовних та 57% російськомовних респондентів. Не вважають – 32% російськомовних (також 11% україномовних та 20% двомовних).

ГЕОПОЛІТИЧНІ ОРІЄНТАЦІЇ

Відчувається різниця між групами в оцінці пріоритетів зовнішньої політики. Відносини з країнами ЄС вбачають пріоритетними 66% україномовних респондентів, 42% двомовних і 32% російськомовних. Натомість 27% російськомовних вважають пріоритетними відносини з РФ.

Вступ до ЄС підтримали б на референдумі 70% україномовних громадян, 48% двомовних, 36% російськомовних (30% російськомовних голосували б проти).

Лише серед україномовних громадян більша частка респондентів вважають, що інтеграція до ЄС може стати загальнонаціональною ідеєю, яка об'єднає всі регіони України (40% проти 35%). В інших групах опоненти цієї тези переважають над згодними з нею.

За вступ до НАТО проголосували б 56% україномовних, 37% двомовних (і це більше, ніж противників) і лише 25% російськомовних (проти – 41%).

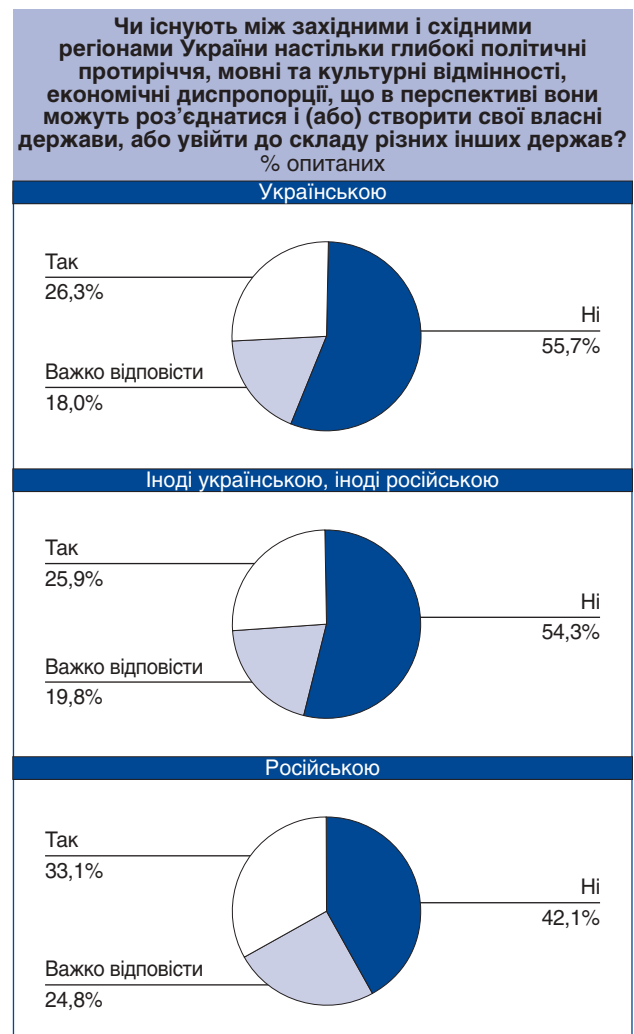
Якщо в цілому в усіх групах абсолютна чи відносна більшість засвідчують негативне ставлення до Президента, Уряду та Держдуми Росії, то

російськомовні громадяни відзначаються суттєвими частками як позитивного (близько 15%), так і нейтрального (близько 30%) ставлення до них, хоча переважає все ж негативне ставлення (від 44% до 49%).

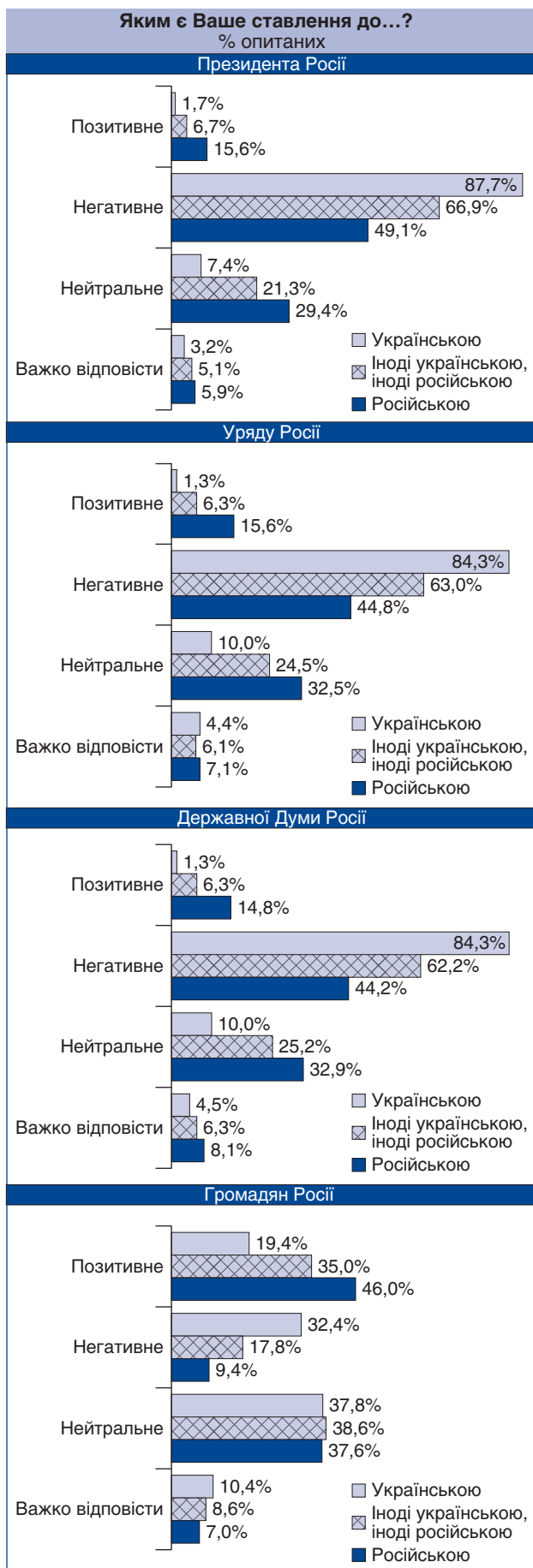
За своїм ставленням до громадян Росії російськомовні вирізняються з інших груп: серед них превалює позитивне (46%) та нейтральне (38%) ставлення, тоді як для україномовних більш характерним є нейтрально-негативне ставлення. Двомовні в цьому питанні є дещо ближчими до російськомовних.

СТАВЛЕННЯ ДО МІЖРЕГІОНАЛЬНИХ ВІДМІННОСТЕЙ, ПЕРСПЕКТИВ РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ ТА ОЦІНОК ІСТОРИЧНОГО МИНУЛОГО

Більшість респондентів серед україномовних і двомовних громадян (56% і 54%, відповідно), відносна більшість (42%) – серед російськомовних не вважають, що між західними і східними регіонами України є такі глибокі відмінності і протиріччя, що можуть призвести до їх роз'єднання. Серед російськомовних – третина, а в інших групах – по чверті опитаних вважають, що такі протиріччя існують.

Також більшість чи відносна більшість у всіх групах не згодні, що східні та західні українці є двома різними народами. Проте, серед двомовних і російськомовних частки згодних є вищими, ніж в україномовній групі.

Деякі політики та публіцисти стверджують, що відмінності культури, мови, історичної спадщини, зовнішньополітичних орієнтацій західних і східних українців настільки великі, що їх можна вважати двома різними народами. Чи згодні Ви з цією думкою?
% опитаних

У всіх групах абсолютна більшість респондентів не бажають виходу своєї області зі складу України. Виходу своєї області зі складу України та створення незалежної держави або її приєднання до іншої держави бажали б небагато людей – 4-7% російськомовних, в інших групах – ще менше. Проте 15-16% російськомовних громадян не знають відповіді на ці питання.

Серед російськомовних громадян помітною є частка тих, хто хотів би, щоб їх область залишилася у складі України на правах автономії (з власним урядом і парламентом) – 14%. Серед двомовних громадян таких респондентів 9%, серед україномовних – 4%.

У всіх трьох групах більшість громадян (від 62% україномовних до 55% російськомовних) підтримують збереження областей у складі України з розширенням прав і повноважень місцевого самоврядування.

Лише серед україномовних громадян відносно більшість (47%) погоджуються залишити наявний статус областей і повноваження місцевого самоврядування.

Мовний чинник помітно впливає на сприйняття громадянами оцінок історичного минулого України. Загальною тенденцією є зниження рівня підтримки всіх без винятку положень, щодо яких ставилися питання, у напрямі “україномовні – двомовні – російськомовні”.

З урахуванням цієї тенденції, з деяких питань, зокрема, визнання Голодомору українського народу геноцидом, засудження націонал-соціалістичного режиму та заборону використання його символіки, встановлення кримінальної відповідальності за порушення законодавства про заборону використання символіки націонал-соціалістичного режиму, **в усіх трьох групах частка респондентів, які підтримують відповідні положення законодавства, перевищують частку противників.**

Як Ви ставитеся до наведених положень українського законодавства стосовно оцінок історичного минулого України?
% опитаних

	Українською	Іноді українською, іноді російською	Російською
Визнання Голодомору 1932-1933рр. в Україні геноцидом Українського народу			
Підтримую	86,3	67,8	55,4
Не підтримую	3,9	13,0	19,6
Ставлюся байдуже	4,2	8,1	13,1
Важко відповісти	5,7	11,1	11,8
Засудження націонал-соціалістичного (нацистського) (1933-1945рр.) тоталітарного режиму в Україні, заборона використання та пропаганди його символіки			
Підтримую	65,7	52,7	47,8
Не підтримую	10,8	17,8	23,9
Ставлюся байдуже	9,8	14,5	17,0
Важко відповісти	13,7	15,1	11,3
Встановлення кримінальної відповідальності за порушення законодавства про заборону пропаганди націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарного режиму та використання його символіки			
Підтримую	55,7	39,5	38,6
Не підтримую	14,5	23,8	32,1
Ставлюся байдуже	12,5	17,8	16,4
Важко відповісти	17,3	18,9	12,8
Засудження комуністичного (1917-1991рр.) тоталітарного режиму в Україні, заборона використання та пропаганди його символіки			
Підтримую	65,9	44,6	31,9
Не підтримую	13,0	27,6	38,5
Ставлюся байдуже	9,7	13,0	17,6
Важко відповісти	11,4	14,8	12,0
Встановлення кримінальної відповідальності за порушення законодавства про заборону пропаганди комуністичного тоталітарного режиму та використання його символіки			
Підтримую	51,1	28,2	22,9
Не підтримую	18,9	33,5	48,5
Ставлюся байдуже	12,9	17,4	15,9
Важко відповісти	17,1	20,9	12,7
Встановлення в Україні Дня пам'яті та примирення 8 травня, для вшанування пам'яті всіх жертв Другої світової війни 1939-1945рр.			
Підтримую	56,3	41,5	33,9
Не підтримую	16,4	29,9	40,0
Ставлюся байдуже	14,0	14,4	15,6
Важко відповісти	13,4	14,2	10,5
Зміна назви свята Дня Перемоги (9 травня) на День перемоги над нацизмом у Другій світовій війні (День перемоги) 9 травня			
Підтримую	47,6	31,8	22,9
Не підтримую	24,2	39,6	50,6
Ставлюся байдуже	14,1	13,7	16,1
Важко відповісти	14,1	14,9	10,4
Зміна в офіційних документах, назвах державних свят, пам'яток історії та ін. назви Велика Вітчизняна війна 1941-1945рр. на Друга світова війна 1939-1945рр.			
Підтримую	46,6	27,1	19,7
Не підтримую	25,1	39,7	49,6
Ставлюся байдуже	14,0	16,8	18,0
Важко відповісти	14,4	16,4	12,7
Визнання борцями за незалежність України у XX столітті таких органів влади та формувань, як Українська Народна Республіка (УНР), Українські Січові Стрільці (УСС), загони Холодноярської республіки, Організація українських націоналістів (ОУН), Українська повстанська армія (УПА), Народний Рух України за перебудову			
Підтримую	58,3	28,7	22,5
Не підтримую	12,3	28,1	36,7
Ставлюся байдуже	11,4	18,1	18,4
Важко відповісти	18,0	25,1	22,4

Щодо окремих питань, зокрема, визнання борцями за незалежність України деяких органів влади та формувань (Українська Народна Республіка, Українські Січові Стрільці, Організація українських націоналістів, Українська повстанська армія та ін.), встановлення Дня пам'яті і примирення 8 травня, засудження комуністичного режиму та заборона використання його символіки, встановлення кримінальної відповідальності за порушення законодавства про заборону використання символіки комуністичного режиму, у групах україномовних і двомовних респондентів підтримка переважає над невідповідною або вони є однаковими. Серед російськомовних – переважає невідповідна.

У таких питаннях, як зміна в офіційних документах назви Велика Вітчизняна війна на Друга світова війна, зміна назви Дня перемоги серед україномовних відносно більшість становлять прихильники (47% і 48%, відповідно), а у групах двомовних російськомовних громадян переважають противники відповідних положень законодавства.

При цьому, рівень підтримки російськомовними респондентами цих найбільш суперечливих питань, становить 20-23%.

СТАВЛЕННЯ ДО КОНФЛІКТУ НА СХОДІ ТА ВІДНОСИН З ОКУПОВАНИМ КРИМОМ

Відповіді на питання стосовно загальної оцінки конфлікту в Україні демонструють дуже помітні розбіжності в підходах між україномовними та російськомовними громадянами.

Більшість україномовних респондентів його оцінюють як загарбницьку війну Росії проти України (65%), тоді як відносна більшість (31%) російськомовних вважають конфлікт боротьбою Росії та США за сфери впливу, а рівні частки (по 25%) – війною Росії проти України та громадянським конфліктом в Україні.

Двомовні громадяни більше схильні підтримати оцінку конфлікту як війни Росії проти України (42%).

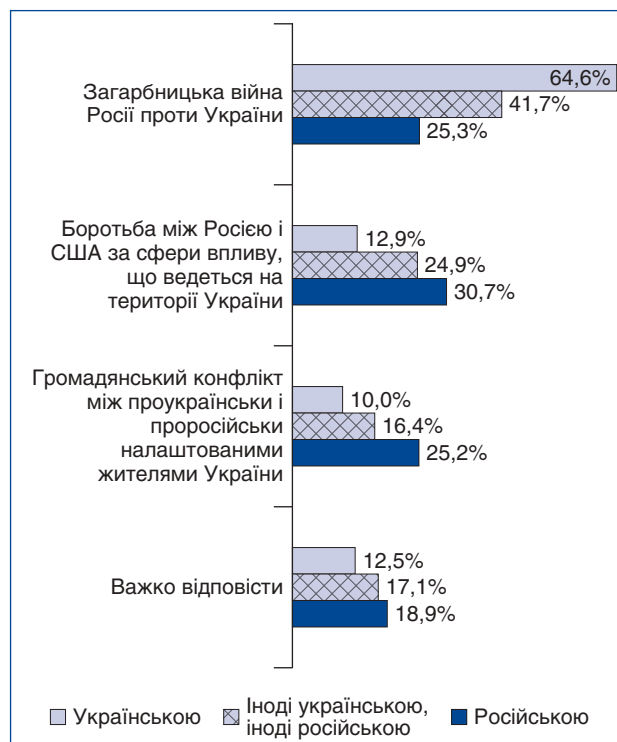
Якщо 61% україномовних громадян та 41% двомовних покладають відповідальність за конфлікт на Росію, то 43% російськомовних – на Україну та Росію однаковою мірою. Ще 16% російськомовних схильні звинувачувати передусім Україну.

Позиції україномовних і російськомовних громадян виразно різняться з багатьох питань, які

стосуються подальших дій з врегулювання конфлікту, майбутнього співіснування України з окупованою територією, ставлення до тих, хто воював проти України.

Загальна оцінка конфлікту в Україні, % опитаних

Так, серед україномовних респондентів 40% виступають за продовження АТО до повного відновлення контролю над зайнятими територіями, а у російськомовному середовищі – 17%.

З іншого боку, 35% російськомовних підтримують надання окупованим територіям особливого статусу, тоді як україномовних – 16%.

За відокремлення цих територій від України висловлюються однакові частки респондентів (по 17%), але їх мотивація є різною.

Якщо серед прихильників відокремлення з україномовного середовища 75% не бажають впливу цих територій на політику України та їх утримання за кошти українського бюджету, то 55% російськомовних вважають, що жителі цих територій мають право на самовизначення.

Відносна більшість (46%) україномовних громадян виступають за припинення будь-яких відносин з невідконтрольними територіями, а серед російськомовних найпопулярнішими варіантами відповіді є – “важко відповісти” та підтримка надання Донбасу особливого статусу.

Україномовні громадяни частіше виступають за повну ізоляцію окупованих територій – таке рішення підтримують 34% опитаних, а серед російськомовних – 13% (серед двомовних – 19%).

Російськомовні більше схильні підтримати м'яку реінтеграцію невідконтрольних територій, у т.ч. – відновлення торгівлі, підтримання контактів з

лідерами незаконних формувань, ухвалення особливого статусу (22% проти 10% україномовних), а також визнання незалежності “ДНР”-“ЛНР” (11% проти 3% україномовних).

Серед більшості україномовних громадян має підтримку думка, що ті, хто підтримав російську агресію, анексію Криму, сепаратистські рухи, повинні бути позбавлені українського громадянства (64% відповідей). У середовищі російськомовних цю ідею не підтримують 56% (підтримують 27%).

Серед двомовних відносна більшість виступають за позбавлення таких людей громадянства (43% проти 37%).

У питаннях щодо визначення принципів відносин між жителями України та окупованих територій підходи україномовних і російськомовних громадян помітно різняться, коли йдеться про тих, хто підтримує незаконні формування, воював проти України і чинив тортури українських військових і мирного населення.

Відносно тих, хто підтримував “ДНР”-“ЛНР”, більшість україномовних і відносна більшість двомовних респондентів обрали відповідь “не забудемо, не пробачимо”, серед російськомовних цей підхід опинився на третьому місці за підтримкою, після “зрозуміти і пробачити” і “вони не винні”.

Відносно тих, хто воював у формуваннях “ДНР”-“ЛНР” під примусом, відносна більшість україномовних (46%) підтримують підхід “не забудемо, не пробачимо”, серед двомовних частки тих, хто не готовий забути і пробачити та готові зрозуміти і пробачити, є майже однаковими (33% і 30%, відповідно). Серед російськомовних – відносно більшість (34%) становлять ті, хто може “зрозуміти і пробачити”.

Громадянам, які з власної волі воювали проти України у збройних формуваннях “ДНР”-“ЛНР”, не готові “забути і пробачити” 81% україномовних і 61% двомовних респондентів. Серед російськомовних такий підхід поділяють відносна більшість (41%). Серед них також більше тих, хто готовий їх зрозуміти і пробачити або вважає невинними, а також тих, кому важко відповісти.

Стосовно громадян, які воювали проти України у збройних формуваннях “ДНР”-“ЛНР” і брали участь у тортурах українських військових і мирного населення, більшість у всіх групах підтримують принцип “не забудемо, не пробачимо” (від 84% україномовних до 53% російськомовних). Однак, серед двомовних і російськомовних більшими є частки респондентів, готових підтримати інші підходи, і особливо більше тих, хто не може відповісти (відповідно, 19% і 28%).

Ставлення до блокади Криму

Близько половини україномовних громадян підтримують продовольчу та енергетичну блокади Криму. Водночас, більшість російськомовних і відносна більшість двомовних такі заходи не підтримують.

Якому варіанту політики України щодо територій, контрольованих “ДНР” та “ЛНР”, Ви віддали б перевагу? % опитаних

	Українською	Іноді українською, іноді російською	Російською
Повна ізоляція	33,5	18,5	12,6
Часткова ізоляція (єдиний виняток – можливість для жителів цих територій виїжджати та отримувати грошові виплати на підконтрольній Україні території)	18,4	16,4	15,1
М'яка реінтеграція цих територій (відновлення людських та економічних зв'язків, проведення місцевих виборів, контакти з лідерами “ДНР та ЛНР”, ухвалення “особливого статусу” цих територій)	9,9	16,7	22,3
Часткова ізоляція (з підтримкою економічних та торговельних зв'язків)	8,2	10,4	8,4
Визнання незалежності “ДНР” та “ЛНР” та встановлення відносин з ними як окремими державами	2,5	6,3	11,4
Інше	5,2	4,9	3,9
Важко відповісти	22,4	26,8	26,3

ВИСНОВКИ

На підставі даних дослідження можна зробити висновок, що мовний чинник суттєво впливає на різні аспекти ідентичності громадян України.

Так, чинник використання української мови поєднується з вищим рівнем загальнонаціональної ідентичності, патріотизму, підтримки її незалежності та готовності до захисту своєї країни, необхідністю пишатися її досягненнями та оцінкою таких досягнень, ціннісного ставлення до державних символів. Україномовні респонденти більшою мірою є прихильниками демократії, їх більшість поділяє цілі та цінності Майдану.

Серед російськомовних громадян лише третина засвідчує вільне володіння українською мовою, тоді як серед двомовних респондентів таких 59%. Більшість україномовних і відносна більшість двомовних підтримують нинішній статус української мови як єдиної державної.

Якщо серед україномовних і двомовних громадян переважає також і українська національна ідентичність, то дві третини російськомовних громадян мають відмінну від мовної, українську національну ідентичність. Це приблизно корелює також з часткою російськомовних, які засвідчують українську або загальноєвропейську культурну ідентичність.

Серед різних груп більшість поділяють громадянське розуміння нації, однак для україномовних громадян більш значущим є український культурний компонент, а серед помітної частини російськомовних існує його неприйняття.

Чинник використання української мови частіше передбачає підхід до розуміння націоналізму як до сучасного світогляду становлення сильної української держави, тоді як російської – тлумачення націоналізму в дусі радянських і російських стереотипів.

Українська культурна традиція є домінуючою серед україномовних і двомовних громадян. Майже половина російськомовних громадян України вважають себе носіями української та загальноєвропейської культурної традиції, майже чверть – радянської, і лише кожен десятий – російської. Російськомовні громадяни більше схильні бачити в Україні в майбутньому регіональний мультикультуралізм.

Україномовні громадяни частіше відчують себе європейцями, ніж представники інших груп. Для всіх груп головною перешкодою для цього є матеріальні чинники, але для російськомовних також частіше – культурні відмінності.

Ознака використання російської мови поєднується з очевидним послабленням прихильності до західного вектора зовнішньої політики та посиленням проросійських орієнтацій.

Навіть в умовах війни, майже половина російськомовних громадян засвідчують позитивне або нейтральне ставлення до органів влади

країни-агресора, тоді як переважна більшість україномовних громадян негативно ставляться до них. Очевидно, такі відмінності в оцінках можуть викликати напруженість у відносинах між різними групами українського суспільства.

Російськомовні громадяни схильні більшою мірою, ніж україномовні, дистанціювати Західний регіон України від інших регіонів, більше підтримують варіанти автономії регіонів. Однак, у всіх групах абсолютна більшість не підтримують варіанти виходу їх регіонів зі складу держави та їх автономізації.

Чинник російської мови пов'язаний з внутрішнім спротивом частини громадян зміні усталених в їх свідомості оцінок історичних подій, їх назв, символів, дат. Очевидно, частково це пов'язано з тим, що певна частка цих груп має російську та радянську культурну ідентичність (до 34% у російськомовних). Відповідно, у цих середовищах складніше сприймаються процеси формування власного українського історичного наративу та декомунізації. Однак, слід взяти до уваги, що більшість у цих групах (абсолютна чи відносна) належать до української культурної традиції.

Розбіжності в оцінках конфлікту на Сході України між різними мовними групами стосуються наступних питань: визначення відповідальних за конфлікт, оцінки шляхів вирішення конфлікту, способу співіснування з окупованими територіями, ставлення до громадян, які підтримували “ДНР”-“ЛНР” та учасників збройних формувань останніх.

Україномовні громадяни більше покладають відповідальність за конфлікт на Росію, частіше підтримують силовий варіант вирішення конфлікту та ізоляцію окупованих територій, менше схильні до порозуміння і пробачення прихильників “ДНР”-“ЛНР”, та учасників їх збройних формувань.

Дво- та особливо російськомовні громадяни частіше покладають відповідальність на обидві країни або на Україну, оцінюють конфлікт з позицій, поширених у Росії, підтримують надання окупованим територіям особливого статусу та більш толерантно ставляться до прихильників “ДНР”-“ЛНР” і учасників їх збройних формувань.

Водночас, наявність згаданих відмінностей не заперечує можливість досягнення порозуміння з питань, де вони існують, тим більше, враховуючи наявність базового консенсусу в усіх групах стосовно найбільш принципових питань існування держави (сприйняття України як Батьківщини, патріотизм, підтримка територіальної цілісності країни). Наведені особливості передусім підкреслюють важливість їх врахування під час вироблення політичних рішень у відповідних сферах та особливо – під час вироблення та реалізації цілісної, внутрішньо узгодженої політики формування спільної національної ідентичності громадян України.

II. ОСОБЛИВОСТІ ІДЕНТИЧНОСТІ ОКРЕМИХ НАЦІОНАЛЬНИХ ГРУП (УКРАЇНЦІ-РОСІЯНИ)

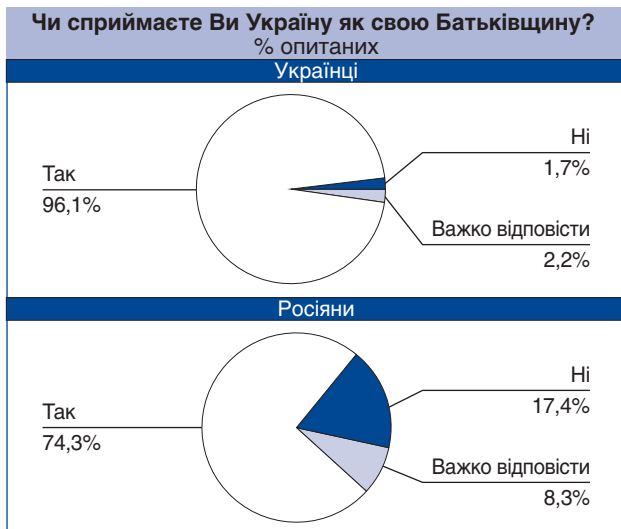
Серед респондентів було виокремлено дві групи – залежно від їх відповідей на питання стосовно їх національної належності. Українці становлять серед респондентів переважну більшість – у країні в цілому (86%) і в усіх її регіонах (від 96% на Заході до 61% на Донбасі). Другою за чисельністю групою респондентів є росіяни (9%), найбільше їх на Донбасі (31%), Сході (11%) і Півдні (9%).

ГРОМАДЯНСЬКА ІДЕНТИЧНІСТЬ

Дві національні групи мають виразні розбіжності практично в усіх аспектах, що характеризують громадянську ідентичність.

Серед українців відносна більшість асоціює себе в першу чергу з Україною (43%), потім – з населеним пунктом проживання (39%) і далі зі значним відривом – з регіоном проживання (10%). Серед росіян превалює локальна ідентичність (42%), з Україною себе ототожнюють 22%, з регіоном – 20%.

Сприймають Україну як свою Батьківщину 96% українців і 74% росіян. Українці значно частіше, ніж росіяни, обрали б Україну, якщо б у них була можливість вибору – 76% проти 48%. Не обрали б Україну, якщо могли б – 10% українців і 30% росіян.

Серед українців більшість (65%) хотіли б жити в Україні, якщо мали б можливість вибору. 20% українців хотіли б жити в ЄС, лише 2% – в Росії. Серед росіян ситуація є іншою: відносна більшість (39%) хотіли б жити в Україні, 27% – в Росії, 12% – в ЄС.

Для половини українців існує потреба в тому, щоб пишатися своєю країною, для 40% – вистачає особистого благополуччя. Серед росіян це співвідношення є зворотнім: відповідно, 35% і 53%.

Серед українців понад 70% пишуться тим, що вони є громадянами України (сумарно дуже або скоріше пишуться). Серед росіян таких лише 31%, тоді, як більшість (52%) – українським громадянством не дуже пишуться або не пишуться зовсім.

Серед українців патріотами себе вважають 77% опитаних, серед росіян – 47%. Частки “не патріотів” у цих групах становлять 14% і 40%, відповідно.

Різними є підходи етнічних українців і росіян як до визначення ієрархії якостей, що розкривають поняття патріота, так і до їх оцінки (за п'ятибальною шкалою).

Для українців найважливішими якостями патріота є повага до своєї держави, її символів і свят, виховання любові до України у своїх дітях, знання історії та культури України, піклування про добробут своєї сім'ї, повага до законів і інститутів влади України.

Для росіян важливішими є піклування про добробут своєї сім'ї, боротьба за дотримання прав і свобод громадян, прагнення до рівності прав усіх національностей.

Крім того, до ієрархії “якостей патріота” українці відносять готовність захищати Батьківщину та її територіальну цілісність, боротьбу за дотримання прав і свобод громадян. Росіяни ці якості оцінюють як дещо менш важливі.

Серед українців значно вищою є готовність захищати свою Батьківщину – зі зброєю в руках це готові робити 19%, участю у волонтерському русі – 34%. Частка неготових становить 28%. Серед росіян більшість (54%) становлять не готові до захисту своєї країни. Готових – загалом 28%.

Серед українців практично однакові частки згодних і не згодних з твердженням, що Україні важливо посилити економічну незалежність від інших країн навіть ціною зниження рівня життя громадян (35% і 33%, відповідно). Серед росіян більше половини (54%) не згодних з цим, згодних – 17%.

Розглядаючи можливі підстави для того, щоб пишатися своєю країною, і українці, і росіяни більше не пишуться, ніж пишуться, тим, як працює демократія, політичним впливом України у світі, економічними досягненнями, системою соціального захисту

України, чесним і справедливим ставленням до різних груп у суспільстві (щоправда, росіяни вирізняються більшою критичністю).

У таких сферах, як досягнення в галузі спорту, мистецтві, літературі, історія України, національний характер українців, здатність боротися за свою державу і свої права, і серед українців, і серед росіян частка тих, хто пишається цими досягненнями, переважає частку тих, хто ними не пишається. Однак, якщо серед українців частка тих, хто пишається досягненнями в цих сферах, перевищує 68%, то серед росіян вона перебуває в межах 46-51%.

Серед українців більшість пишаються досягненнями в галузях науки та технологій (52%), своїми Збройними Силами (59%). Серед росіян 53% не пишаються досягненнями в галузі науки і технологій. Збройними Силами не пишаються приблизно стільки ж, скільки й пишаються (відповідно, 45% і 41%).

Серед українців 72% респондентів проголосували б за державну незалежність України, якщо б такий референдум проводився сьогодні, не проголосували б – 6%. Серед росіян відносна більшість також підтримали б незалежність (37%), проте 28% не підтримали б її, а 19% не брали б участі в референдумі.

І серед українців, і серед росіян більшість респондентів позитивно ставляться до атрибутів незалежної Української держави (Прапор, Герб, Гімн, Гривня, Українська мова). Проте, серед росіян це ставлення є стриманішим (суттєво менші частки респондентів засвідчують, що пишаються цими атрибутами).

Таким чином, українці значно частіше, ніж росіяни, сприймають Україну як свою бажану Батьківщину, якою вони пишаються і яку готові захищати.

АСПЕКТИ ПОЛІТИЧНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

Більшість респондентів у кожній з груп цікавляться політикою “певною мірою”. Однак українців політика цікавить дещо більше, ніж росіян.

Для більшості (53%) українців демократія є найбільш бажаним типом суспільного устрою для України. Серед росіян так вважають 33%. Для чверті росіян авторитарний режим за певних умов може бути кращим, ніж демократичний (серед українців таких 17%), а для 26% росіян політичний режим не має значення (серед українців – 12%).

З яким із наведених суджень Ви більше згодні? % опитаних

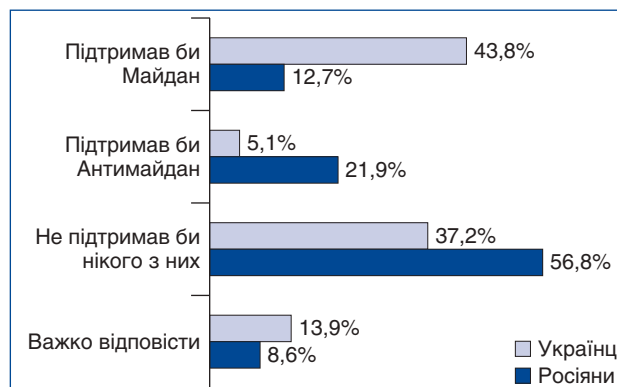
Рівень демократії в Україні українці оцінили у 5,3 бали (за 10-бальною шкалою), росіяни – 4,4 балами.

Більшість (54%) українців і відносна більшість (48%) росіян розуміють рівність передусім як рівність можливостей. Як фактичну рівність доходів її розуміють 35% українців і 41% росіян.

60% росіян і 47% українців хотіли б жити в суспільстві, де все регламентує держава, але немає надмірної соціальної нерівності. Разом з тим, 35% українців і 25% росіян виступають за суспільство індивідуальної свободи.

Суттєво відрізняється ставлення обох груп до Майдану, якби він відбувався зараз. Серед українців відносна більшість (44%) підтримали б Майдан, а 5% підтримали б Антимайдан. Серед росіян 13% підтримали б Майдан, а 22% – Антимайдан. Нікого з них не підтримали б 37% українців і 57% росіян.

Прошло близько двох років після закінчення подій, які називають Майданом. Якби ці події 2013-2014рр. відбувалися зараз, Ви підтримали б Майдан чи Антимайдан? % опитаних

СОЦІОКУЛЬТУРНА ІДЕНТИЧНІСТЬ Мовна ідентичність

Українська мова є рідною для 68% українців і 6% росіян, російська – для 10% українців і 65% росіян. 22% українців і 27% росіян вважають рідними обидві мови рівною мірою.

56% українців розмовляють вдома винятково або переважно українською мовою, 71% росіян – винятково або переважно російською. 25% українців і 20% росіян відповіли, що користуються вдома іноді українською, іноді російською.

Таким чином, українці частіше використовують вдома російську мову, ніж росіяни – українську (відповідні частки становлять 43% і 29%).

За межами дому (на роботі, навчанні та ін.) українською (винятково або переважно) розмовляють 52% українців і 6% росіян, іноді українською, іноді російською – 30% українців і 23% росіян, винятково або переважно російською – 18% українців і 71% росіян.

Загалом, українці частіше використовують російську мову в повсякденному спілкуванні, порівняно з використанням росіянами української мови (співвідношення – 48% і 29%).

**Якою мовою Ви спілкуєтеся за межами
Вашого дому, сім'ї (на роботі, навчанні і т.ін.)?
% опитаних**

Серед українців 48% вважають спілкування українською мовою більш престижним, російською – 18%. Серед росіян 58% вважають спілкування своєю мовою більш престижним, українською – 8%. 20% українців і 25% росіян вважають, що з погляду престижу байдуже, якою мовою розмовляти.

Українською мовою вільно володіють 71% українців. 26% вважають свій рівень достатнім для повсякденного спілкування, погано розуміють українську мову 2% етнічних українців, не розуміють зовсім – 0,1%.

Серед росіян вільно володіють українською мовою 25%, на достатньому рівні – 44%, погано розуміють – 25%, не розуміють зовсім – 3%.

Серед опитаних українців 70% отримували середню освіту українською мовою, 28% – російською. Серед росіян 89% отримували освіту російською мовою, 10% – українською.

Українці дещо частіше володіють іноземними мовами, ніж росіяни. Зокрема, англійською володіють 21% українців і 14% росіян, німецькою – по 5%, польською – 6% українців і 3% росіян.

Значні відмінності існують між українцями та росіянами в питанні бажаного статусу мов в Україні. Серед українців 61% підтримують варіант, за якого українська мова є єдиною державною, а інші мови, включно з російською, можуть використовуватися на побутовому рівні. На другому місці – варіант з державним статусом української мови і можливістю надання російській мові статусу офіційної у деяких регіонах (23%). Варіант державної двомовності української і російської мов підтримують 10% українців.

Серед росіян на першому місці за підтримкою – державна двомовність (44%), на другому – державна українська та офіційна в деяких регіонах – російська (31%), на третьому – державна українська і використання російської не побутовому рівні (16%). 7% росіян підтримують варіанти єдиної державної мови в Україні – російської (серед українців таких 2%).

Культурна ідентичність

Серед українців переважна більшість відносять себе до української культурної традиції (77%). До радянської традиції відносять себе 8% опитаних, до загальноєвропейської – 7%, до російської – 1%.

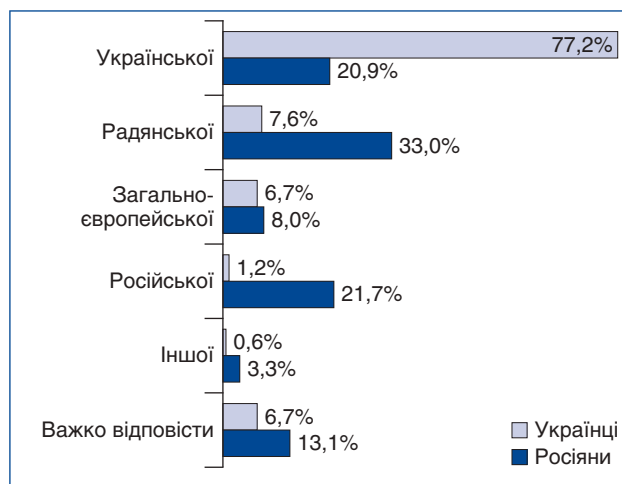
Серед росіян ситуація є більш строкатою: відносно більша частка відносять себе до радянської культурної традиції (33%), приблизно однакові частки – до російської (22%) і української (21%), 8% відносять себе до загальноєвропейської культурної традиції.

**Яким чином повинні співіснувати українська та російська мови в Україні?
% опитаних**

Тобто набагато більше росіян відносять себе до української культурної традиції, ніж українців до російської. Значно більше росіян, ніж українців, відносять себе до радянської культурної традиції.

**До якої культурної традиції Ви себе
насамперед відносите?**
% опитаних

Щодо бачення майбутнього культурних традицій в Україні, то серед українців відносна більшість (43%) вважають, що переважатиме українська культурна традиція, 22% – загальноєвропейська, 15% – що в різних регіонах переважатимуть різні традиції. Переважання радянської традиції передбачають 2% опитаних, російської – 1%.

Серед росіян відносна більшість (32%) вважають, що в різних регіонах переважатимуть різні традиції, майже однакові частки (15% і 14%) – українська та загальноєвропейська, 11% – що російська і 9% – що радянська.

Для відносної більшості українців (47%) і більшості росіян (53%) байдуже, з представниками яких національностей жити по сусідству. Серед українців 33% не хотіли б жити поруч з циганами, 15% – поруч з росіянами, 12% – поруч з євреями.

Серед росіян 37% не хотіли б жити поруч з циганами, 13% – поруч з татарами, по 11% – поруч з румунами та євреями.

Прикметно, що серед росіян не хотіли б жити поруч з українцями менше 1%, тобто соціальне дистанціювання українців від росіян, які проживають в Україні, є помітно більшим, ніж росіян від українців.

На питання “З представниками яких національностей Ви хотіли б жити по сусідству?” більшість (52% українців і 62% росіян) відповіли “мені байдуже”. У кожній з груп відносна більшість хотіли б жити поруч з представниками своєї національності (серед українців – 31%, серед росіян – 27%).

На другому місці за симпатіями українців – поляки (20%), далі – росіяни (13%) та угорці (11%). Серед росіян на другому місці – українці (21%), далі – євреї, поляки та угорці (9-10%).

Існують відмінності в оцінках цих груп респондентів ступеня близькості культури, традицій і поглядів громадян різних держав і регіонів України.

Українці вище, ніж росіяни, оцінюють близькість між громадянами України і країн ЄС, між жителями Галичини і Центральної України, між жителями Галичини та Донбасу, між жителями Західної і Центральної України.

Росіяни помітно вище, ніж українці, оцінюють близькість між громадянами України та громадянами Росії, між українцями в Україні і росіянами в Україні, між жителями України і жителями тимчасово окупованих територій Донбасу, між жителями Центральної і Східної України.

Приблизно однаково українцями та росіянами оцінена близькість жителів України і тимчасово окупованих територій Криму, жителів Західної і Східної України.

І серед українців, і серед росіян більшість не вважають себе європейцями, хоча серед росіян ця частка є більшою (відповідно, 61% і 75%). Відповідно, серед українців більше тих, хто вважає себе європейцями (30% проти 17% серед росіян).

І українці, і росіяни, які не вважають себе європейцями, серед причин, у першу чергу, називають низький рівень добробуту (відповідно, 74% і 64%) і соціально-культурні умови життя (46% і 44%).

Водночас, серед росіян більше тих, хто серед причин називають “відчуття себе представником іншої культури” (28% проти 14% серед українців), мовні бар’єри (44% проти 35%), а також релігійну належність (10% проти 4%).

Таким чином, росіяни більше відчувають власну “відмінність” від європейців.

Серед українців дещо частіше називають низький рівень культури, освіти (30% проти 23%).

Близькі за величиною частки українців і росіян називають серед причин “несвропейську” свідомість (33% та 31%) і брак інформації про ЄС (по 10%).

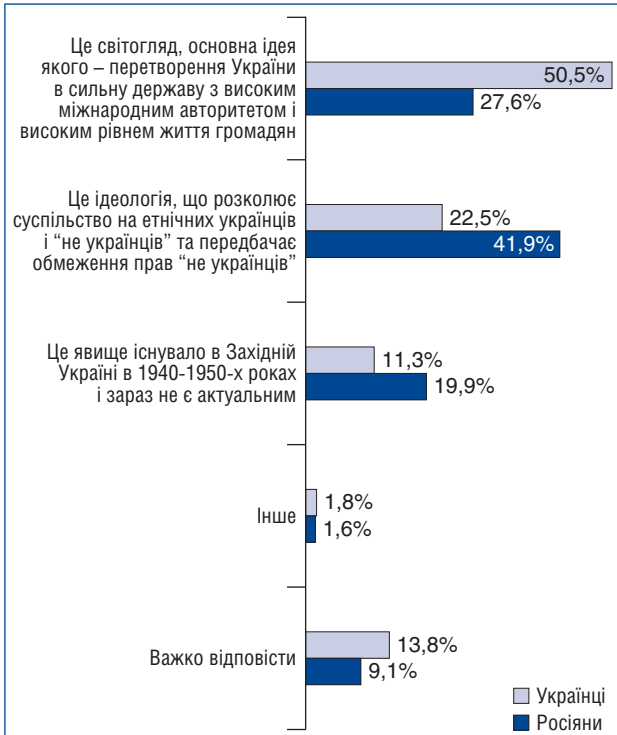
Національна ідентичність

І серед українців, і серед росіян більшість респондентів підтримують громадянське розуміння української нації (56% і 54%, відповідно). Близькі частки респондентів підтримують етнічне розуміння нації (19% і 21%).

Однак, серед українців майже вдвічі більше, ніж серед росіян, респондентів, які підтримують “громадянсько-культурницьке” визначення української нації (18% і 10%, відповідно).

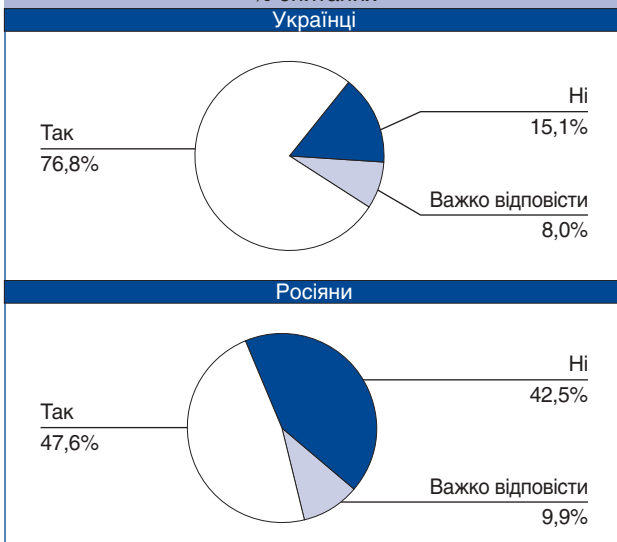
Помітно відрізняється розуміння поняття “український націоналізм” українцями і росіянами.

Серед українців половина (51%) вважають його світоглядом, головна ідея якого – перетворення України в сильну державу, а 23% вважають націоналізм “розкольницькою” ідеологією, ще 12% – історичним явищем, яке зараз не є актуальним. Серед росіян відносна більшість (42%) вважають націоналізм “розкольницькою ідеологією”, друга за значущістю частка (28%) – ідеєю побудови сильної української держави, 20% – історичним явищем.

Який зміст Ви вкладаєте в поняття “український націоналізм”?
 % опитаних

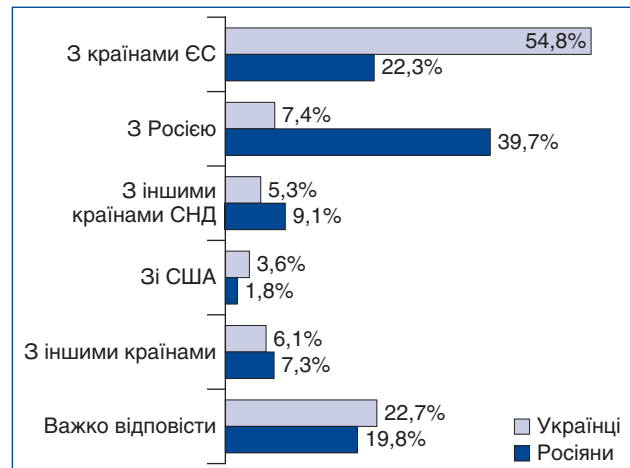
Серед українців переважна більшість (77%) вважають обов'язком кожного громадянина України, незалежно від етнічного походження, володіння державною мовою на достатньому рівні, знання основ української історії і культури. Не вважають ці знання обов'язковими 15% українців.

Серед росіян відносна більшість (48%) також підтримують необхідність знання усіма громадянами української мови, основ історії і культури. Однак 43% не вважають це обов'язковим.

Чи зобов'язаний кожен громадянин України, незалежно від його етнічного походження, володіти державною мовою в обсязі, достатньому для повсякденного спілкування, знати основи української історії і культури?
 % опитаних

Геополітичні орієнтації

Серед українців 55% вважають пріоритетним напрямом зовнішньої політики відносини з ЄС, 7,4% – з Росією, 5,3% – з іншими країнами СНД.

Серед росіян 40% вважають пріоритетними відносини з Росією, 22% – з країнами ЄС, 9,1% – з іншими країнами СНД.

Який напрям зовнішньої політики має бути пріоритетним для України?
 % опитаних

За вступ України до ЄС проголосували б 69% українців і 36% росіян, проти – 15% українців і 40% росіян.

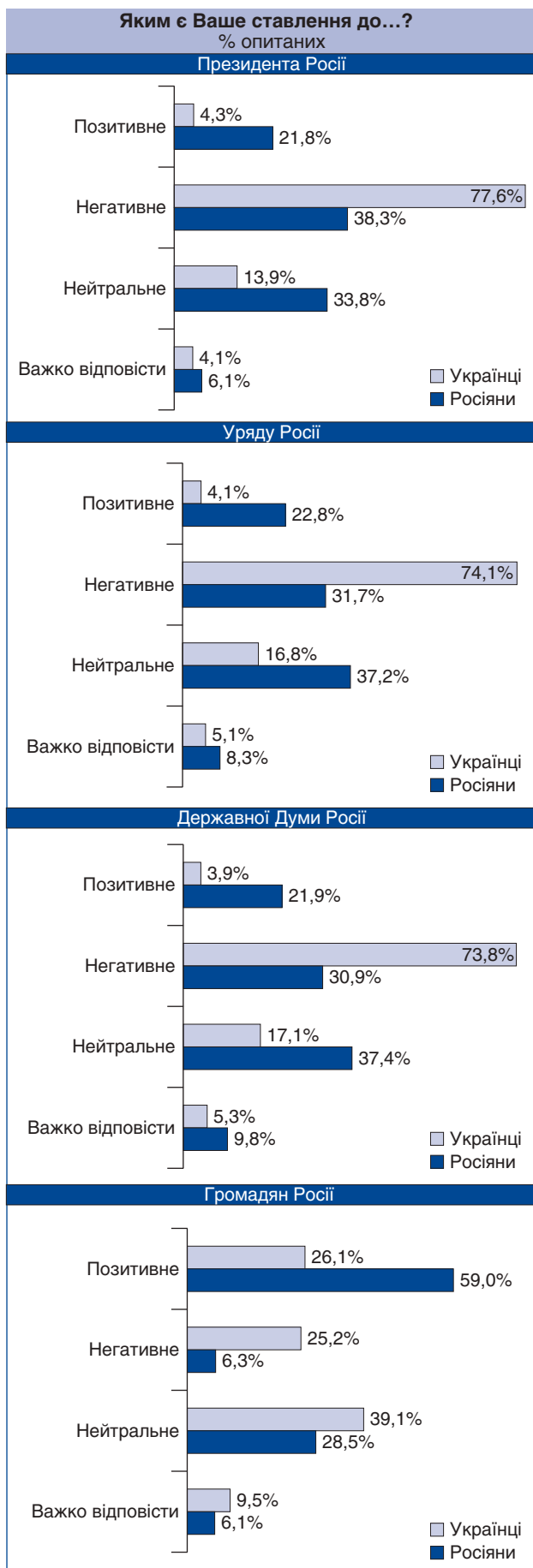
За вступ до НАТО серед українців проголосували б 47%, серед росіян – 17%. Проти вступу серед українців – 23%, серед росіян – 47%.

Росіяни помітно краще, ніж українці, ставляться до органів влади Росії – Президента, Уряду та Державної Думи (позитивні оцінки засвідчують 22-23%), хоча частки тих, хто ставиться негативно (31-38%), перевищують частки тих, чиє ставлення є позитивним. Серед українців негативне ставлення засвідчують 74-78% громадян, позитивне – 4%.

До громадян Росії позитивно ставляться більшість росіян (59%), негативно – 6%. Серед українців ці частки є практично однаковими (26% і 25%, відповідно).

Відносна більшість українців (40%) і більшість росіян (56%) не вважають, що інтеграція до ЄС може стати ідеєю, яка об'єднає всі регіони України. Вірять в об'єднавчий потенціал євроінтеграції 36% українців і 19% росіян.

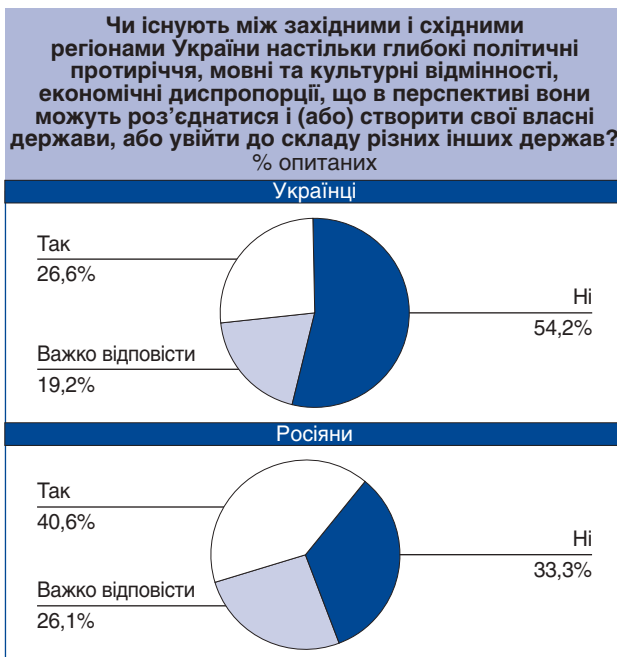

Ставлення до міжрегіональних відмінностей, перспектив розвитку регіонів та оцінок історичного минулого

Українці та росіяни по-різному оцінюють відмінності між західними і східними регіонами України.

Понад половина (54%) опитаних українців вважають, що ці відмінності і протиріччя не є такими глибокими, щоб ці регіони роз'єднались, утворивши власні держави або увійшовши до складу інших держав. Протилежної думки дотримуються 27% українців.

Серед росіян відносна більшість (41%) вбачають можливість такого розколу, а 33% її заперечують.

Так само дещо відрізняються думки стосовно того, чи можна вважати західних і східних українців двома різними народами.

Серед українців не згодних з цією тезою – 58%, згодних – 25%. Серед росіян не згодних – 42%, згодних – 36%.

І серед українців, і серед росіян більшість виступають проти варіантів виходу їх області зі складу України з утворенням власної держави або приєднанням до іншої держави, а також утворення автономії у складі України. Водночас, частка прихильників цих варіантів серед росіян є більшою, ніж серед українців. Зокрема, частка прихильників автономії серед українців становить 6%, серед росіян – 18%.

Більшість українців і половина росіян (відповідно, 61% і 50%) хотіли б, щоб їх область залишилась у складі України в нинішньому статусі, але з більшими правами та повноваженнями місцевого самоврядування.

Збереження статус-кво підтримують 43% українців (проти – 39%) та 24% росіян (проти – 49%).

Таким чином, серед росіян суттєво більшою є популярність ідеї розширення повноважень місцевого самоврядування їх регіонів, децентралізації, що корелює з їх більшим тяжінням до регіональної ідентичності.

Національний чинник суттєво впливає на сприйняття респондентами оцінок історичного минулого України, які відрізняються від тих, що існували за радянських часів.

Так, росіяни помітно рідше, ніж українці, підтримують такі положення українського законодавства, як: визнання Голодомору 1932-1933рр. геноцидом; засудження комуністичного режиму та заборону використання і пропаганди його символіки; встановлення кримінальної відповідальності за порушення такої заборони; визнання борцями за незалежність УНР, ОУН та інших збройних формувань і органів влади України; зміну назви Велика Вітчизняна війна на Друга світова війна та зміну назви Дня перемоги.

Навіть у таких питаннях як заборона пропаганди націонал-соціалістичного режиму та його символіки, а також встановлення кримінальної відповідальності за порушення цієї заборони, частка росіян, які підтримують ці ініціативи, є меншою за частку українців.

Ставлення до конфлікту на Сході та відносин з окупованим Кримом

Національна належність громадян суттєво впливає на їх оцінки конфлікту в Україні, зокрема, ролі Росії в ньому.

Більшість українців (53%) вважають конфлікт на Сході загарбницькою війною Росії проти України, серед росіян так вважають лише 17%. Практично однакові частки росіян вважають конфлікт боротьбою між Росією та США (34%) та громадянським конфліктом в Україні (33%).

Загальна оцінка конфлікту в Україні, % опитаних

Відповідальність за конфлікт більшість українців покладають на Росію (51%), відносна більшість росіян – на обидві сторони (42%). Серед росіян Росію вважають винною 20%, Україну – 19%.

Хто несе відповідальність за російсько-український конфлікт? % опитаних

Серед українців відносно більша частка (34%) респондентів підтримують продовження АТО до повного відновлення контролю над зайнятими територіями, серед росіян – надання цим територіям особливого статусу у складі України (41%). Продовження АТО серед росіян підтримують 12% опитаних. Відокремлення цих територій від України підтримують 16% українців і 19% росіян.

Подальші дії щодо врегулювання конфлікту на Сході України, % опитаних

	Українці (%)	Росіяни (%)
Продовження АТО до повного відновлення контролю України над зайнятими сепаратистами територіями	33,8	12,1
Надання цим територіям особливого статусу у складі України	19,8	41,0
Відокремлення від України цих територій	16,1	18,9
Важко відповісти	30,3	27,9

Як Ви ставитеся до наведених положень українського законодавства стосовно оцінок історичного минулого України?
% опитаних

	Українці	Росіяни
Визнання Голодомору 1932-1933рр. в Україні геноцидом Українського народу		
Підтримую	77,3	49,0
Не підтримую	7,9	28,8
Ставлюся байдуже	6,7	11,2
Важко відповісти	8,1	11,0
Засудження націонал-соціалістичного (нацистського) (1933-1945рр.) тоталітарного режиму в Україні, заборона використання та пропаганди його символіки		
Підтримую	58,6	52,1
Не підтримую	14,8	25,4
Ставлюся байдуже	12,4	14,7
Важко відповісти	14,2	7,9
Встановлення кримінальної відповідальності за порушення законодавства про заборону пропаганди націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарного режиму та використання його символіки		
Підтримую	49,1	33,0
Не підтримую	18,8	42,3
Ставлюся байдуже	14,7	14,5
Важко відповісти	17,3	10,2
Засудження комуністичного (1917-1991рр.) тоталітарного режиму в Україні, заборона використання та пропаганди його символіки		
Підтримую	55,5	25,6
Не підтримую	19,8	50,2
Ставлюся байдуже	12,2	13,8
Важко відповісти	12,4	10,5
Встановлення кримінальної відповідальності за порушення законодавства про заборону пропаганди комуністичного тоталітарного режиму та використання його символіки		
Підтримую	41,7	12,3
Не підтримую	26,0	62,8
Ставлюся байдуже	14,8	13,8
Важко відповісти	17,6	11,0
Встановлення в Україні Дня пам'яті та примирення 8 травня, для вшанування пам'яті всіх жертв Другої світової війни 1939-1945рр.		
Підтримую	49,0	33,8
Не підтримую	22,9	46,8
Ставлюся байдуже	14,7	11,3
Важко відповісти	13,4	8,0
Зміна назви свята Дня Перемоги (9 травня) на День перемоги над нацизмом у Другій світовій війні (День перемоги) 9 травня		
Підтримую	39,6	21,9
Не підтримую	31,6	60,2
Ставлюся байдуже	14,7	10,7
Важко відповісти	14,1	7,2
Зміна в офіційних документах, назвах державних свят, пам'яток історії та ін. назви Велика Вітчизняна війна 1941-1945рр. на Друга світова війна 1939-1945рр.		
Підтримую	37,4	16,6
Не підтримую	31,7	61,2
Ставлюся байдуже	15,9	13,1
Важко відповісти	15,0	9,0
Визнання борцями за незалежність України у ХХ столітті таких органів влади та формувань, як Українська Народна Республіка (УНР), Українські Січові Стрільці (УСС), загони Холодноярської республіки, Організація українських націоналістів (ОУН), Українська повстанська армія (УПА), Народний Рух України за перебудову		
Підтримую	45,5	15,7
Не підтримую	19,8	41,3
Ставлюся байдуже	14,2	19,0
Важко відповісти	20,5	24,0

Водночас, мотиви підтримки серед українців і росіян суттєво відрізняються. Більшість українців (65%) бажають відокремлення, оскільки не хочуть, щоб ці території впливали на політику України і щоб на них витрачалися кошти з бюджету України, тоді як 75% росіян підтримують відокремлення оскільки вважають, що жителі цих територій мають право на самовизначення.

Щодо майбутнього варіанту співіснування України та непідконтрольної частини Донбасу відносна більшість (40%) українців не визначилися, 38% підтримують припинення з нею будь-яких відносин, 22% – надання особливого статусу, включно з можливістю його впливу на міжнародну політику України.

Серед росіян відносна більшість підтримують надання особливого статусу (44%), 19% – за припинення будь-яких відносин. Не визначилися – 37%.

Співіснування України та непідконтрольної частини Донбасу,
% опитаних

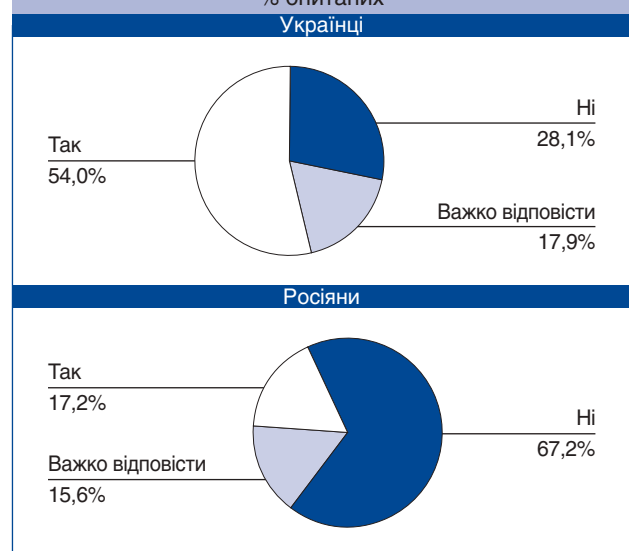

Стосовно політики України щодо територій, контрольованих “ДНР”-“ЛНР” українці частіше, ніж росіяни обирають варіанти повної або часткової ізоляції (52% проти 36%), росіяни – м’якої реінтеграції (22% проти 14%) або визнання “ДНР”-“ЛНР” незалежними державами (15% проти 5%).

Протилежними є думки більшості представників кожної з груп стосовно ідеї позбавлення українського громадянства тих громадян, які підтримували російську агресію, анексію Криму та сепаратистський рух на Сході.

Серед українців більшість (54%) підтримують позбавлення українського громадянства таких громадян, серед росіян більшість (67%) – проти цього, “за” – 17%.

Існує думка, що громадян України, які підтримали російську агресію проти України, анексію Криму, сепаратистські рухи на Сході і Півдні, треба позбавляти українського громадянства. Чи підтримуєте Ви цю думку?
% опитаних

Серед українців 29% самі брали участь в АТО, проходили військову службу по мобілізації у 2013-2015рр. або мають таких серед своїх рідних і близьких. Серед росіян таких 14%.

Якому варіанту політики України щодо територій, контрольованих “ДНР” та “ЛНР”, Ви віддали б перевагу?
% опитаних

	Українці	Росіяни
Повна ізоляція	26,6	9,6
Часткова ізоляція (єдиний виняток – можливість для жителів цих територій виїжджати та отримувати грошові виплати на підконтрольній Україні території)	17,0	18,0
М’яка реінтеграція цих територій (відновлення людських та економічних зв’язків, проведення місцевих виборів, контакти з лідерами “ДНР та ЛНР”, ухвалення “особливого статусу” цих територій)	13,7	21,9
Часткова ізоляція (з підтримкою економічних та торговельних зв’язків)	8,7	8,3
Визнання незалежності “ДНР” і “ЛНР” та встановлення відносин з ними як окремими державами	4,5	15,1
Інше	4,8	5,1
Важко відповісти	24,8	21,9